

Іван Мазепа

Український гетьман Іван Мазепа - одна із найсуперечливіших постатей в історії України, життєпис якої обріс плетивом фантастичних легенд. Ще й досі невідомими є деякі факти з біографії цієї неординарної і загадкової людини.

Народився Іван Мазепа 20 березня 1639 року (за Н.Яковенко, проте подаються і інші дати) у с. Мазепинцях. Батько Степан-Адам Мазепа-Колединський був місцевим замковим шляхтичем, який підтримав козацьку революцію (під проводом Богдана Хмельницького), а у 1654 став білоцерківським сотенним отаманом. Мати Марія Мокіївська також походила з відомого на той час роду, а після смерті свого чоловіка під іменем Магдалини постриглася в черниці і згодом стала ігуменею Києво-Печерського Вознесенського монастиря. Проте, до самої смерті вона мала значний вплив на сина. Свою освіту майбутній гетьман отримав у Києво-Могилянській колегії. Згодом вчився у єзуїтській колегії у Варшаві. Отримавши освіту, Іван Мазепа був прийнятий на службу до короля Яна Казимира.

У ті часи популярно було відправляти молодих шляхтичів за кордон для доповнення освіти, а також вивчення військової справи. Отож молодий Мазепа з 1656 до 1659 року перебував у Італії, Франції і Німеччині. Після повернення продовжив службу при дворі польського короля, виконуючи дипломатичні доручення в Україні (брав участь у посольствах до Івана Виговського, Юрія Хмельницького, Павла Тетері). Але у 1663 році Мазепа покидає службу у короля, і повертається у батьківські маєтки. Пізніша романтична традиція з подачі автора одного з тогочасних щоденників (і особистого недруга Мазепа ще з часів служби при королівському дворі) Яна Хризостома Пасека прив'яже від'їзд Мазепа з двору до любовної авантюри. Проте ця романтична легенда ляже в основу деяких поетичних та малярських творів.

Після повернення Іван Мазепа входить до вужчого кола правобережної козацької старшини, а також близько сходиться з правобережним гетьманом Петром Дорошенком (в цей час Україна поділялась на Правобережну і Лівобережну, і кожна частина мала свого гетьмана). Згодом він досягнув чину генерального осавула і очолював важливі дипломатичні місії до Криму і Туреччини. Під час чергової поїздки в Крим був захоплений у полон запорожцями на чолі з Іваном Сірком. Літопис Самійла Величка оповідає, що Мазепу хотіли стратити, але бранець настільки переконливо промовляв на свій захист, що кошовий Іван Сірко вирішив: "... колись він стане в пригоді батьківщині." Чи все відбувалось саме так чи ні, але Мазепу разом із Дорошенковими листами запорожці дійсно як бранця преправили до лівобережного гетьмана Івана Самойловича. Завдяки своїм особистим якостям і дипломатичному хисту, Іван Мазепа став одним із наближених гетьмана. Самойлович зробив його опікуном і вихователем власних синів, а з 1682 року - генеральним осавулом Війська Запорозького. Після невдалого кримського походу Самойловича у 1687 році усуното від влади. У цьому ж році на Коломацькій раді гетьманом обрано Івана Мазепу. Своім політичним хистом і культурою він швидко підняв авторитет гетьманської влади. На його думку, сила держави нерозривно в'яжеться з силою володаря. У 1706 році Мзепа входить у відносини з Карлом XII. Листування велося у повній таємниці. Переговори завершилися укладенням угоди із шведами. Отож важливе рішення було прийняте, гетьман погодився перейти на бік Карла XII

у війні проти Петра I. У 1709 році відбулася Полтавська битва (с.Яківці, під Полтавою), яка завершилася поразкою шведсько-українського війська.

Після розгрому Іванові Мазепі вдалося втекти на територію Туреччини, до Бендер. Але недовго прожив старий гетьман після краху свого задуму. Помер, як оповідали свідки, під час грози і страшенної зливи уночі 3 жовтня 1709 року. Урочистий похорон відбувся наступного дня під Бендерами. Згодом тіло було перепоховане в крипті собору монастиря св. Георгія в Галаці над Дунаєм (тепер це територія Румунії).

Так завершив свій життєвий шлях гетьман Іван Мазепа, проживши життя сповнене небепек, слави, стрімких злетів і гірких поразок. Політичній кар'єрі і успіхам сприяв не лише життєвий, військовий та політичний досвід, освіченість і добрі манери. Природа наділила Мазепу унікальним даром приваблювати до себе людей, проникливо розуміючи людську психологію. Згодом Пилип Орлик, генеральний писар Мазепи, напише про нього: "Ніхто не міг краще обробити людину, притягти її ... Небіжчик Мазепа вельми гарно провадив розмову, й любо було його слухати, все одно - з ким і про що говорив."

Варто додати, що гетьман вільно володів, окрім польської і російської, латинською, італійською, німецькою та, мабуть, французькою і татарською мовами, тож дійсно міг говорити все одно з ким його мовою у буквальному сенсі. А також, як стверджують сучасники, він належав до людей, що вміють уважно слухати, мало говорячи, а на додачу досконало володів мистецтвом "говорити й не сказати".

Придворний вишкіл юнацьких років і освітні подорожі по Європі пояснюють дещо незвичний для козацької старшини спосіб життя гетьмана. Так, Жан Балюз (французький дипломат, котрий у 1704 р. відвідав Батурин) відзначав світську приємність спілкування з ним та розкішні прийоми у гетьманській резиденції - заміському палаці на Гончарівці під Батурином. Оповідають також про чудову колекцію картин і добірну бібліотеку гетьмана, вона "обіймала книжкові багатства, рівних яким не було в Україні", у тому числі латинські та німецькі інкунабули (стародруки) і старовинні рукописні кодекси.

Також гетьман лишив по собі слід в історії церковного будівництва як один з найщедріших меценатів. За його кошт було збудовано 12 нових і відреставровано 20 храмів. Зокрема у Києві ним були споруджені Богоявленська церква Братського монастиря на Подолі, Миколаївський військовий собор і Феодосіївська церква на Печерську, церква Всіх Святих над економічною брамою Києво-Печерського монастиря, а водночас відреставровано собор Св. Софії, Михайлівський Золотоверхий монастир, Успенський собор і Троїцьку надбрамну церкву Києво-Печерського монастиря. Особливою сторінкою меценатства Мазепи було піклування про Києво-Могилянську колегію, яка завдяки його клопотанню отримала у 1701 році титул Академії і щорічну субсидію в розмірі 1000 золотих. Також за кошт гетьмана перебудований головний корпус і оновлено академічну бурсу. За його гетьманування училося тут близько 2000 студентів (найбільше студентів за всю її попередню і пізнішу історію).

Від колекцій та книжкових фундацій Мазепи, як і від виготовлених на його замовлення іконостасів чи церковного начиння, мало що збереглося донині. Тим ціннішими є дві унікальні пам'ятки за межами України. Це переписане коштом гетьмана Євангеліє арабською

мовою, оправлене дорогоцінним камінням (зберігається в Халебі у Сирії), а друга - срібна таріль у церкві Гробу Господнього в Єрусалимі, різьблена італійським майстром-гравером як дар гетьмана.

Ще однією цікавою гранню особистості Мазепи є його поезія, а також листи, написані до своєї коханої Мотрі Кочубеївни, сповнені ніжними і щирими почуттями. Як писав Ілько Борщак: "Як на старого скептика, учня Макіавеля, то в цих листах находимо справді подиву гідну свіжість і ніжність почувань. Складна душа Мазепи мала такі незбагненні переходи!".

Про гетьмана Івана Мазепу писали не лише його сучасники, а багато відомих поетів та письменників, як українських так і зарубіжних.

- Байрон "Мазепа"(поема);
- Віктор Гюго "Мазепа"(поема);
- Юліуш Словацький "Мазепа"(драма);
- Олександр Пушкін "Полтава"(поема);
- Костянтин Рилєєв "Войнаровський"(поема);
- Тарас Шевченко "Чернець", "Музикант", "Археологічні нотатки", "Іржавець", "Великий льох";
- Степан Руданський "Мазепа, гетьман України"(поема);
- Богдан Лепкий трилогія "Мазепа"("Мотря", "Не вбивай", "Батурина");
- Юрій Драган "Мазепа";
- Володимир Сосюра "Мазепа".